

BOJE ČESKOSLOVENSKEJ ARMÁDY PRI ZABEZPEČOVANÍ OBRANY JUŽNÉHO SLOVENSKA PO PRVEJ SVETOVEJ VOJNE

Mgr. Martin **POSCH**, PhD.

ÚVOD

Prvá svetová vojna patrí medzi konflikty, ktoré mali počas svojho priebehu, ako aj po svojom skončení obrovský vplyv na geopolitické usporiadanie strednej Európy. Pre mnohé etniká žijúce v tomto priestore (Poliaci, Česi, Slováci) jej koniec znamenal možnosť vybudovania si vlastného štátu bez nadvlády inej entity. Pre ďalšie národy zas porážka znamenala, resp. dodnes predstavuje národnú traumu. Vypuknutiu tzv. Veľkej vojny predchádzala kríza, ktorú vystupňoval atentát na následníka rakúsko-uhorského trónu Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku. Atentát z 28. júna 1914 bol pomyselným spúšťačom radu reakcií, ktoré však neboli okamžite viditeľné. Časť európskeho obyvateľstva prijala správu o atentáte pomerne vlažne. Situácia sa začala meniť v nasledujúcich dňoch po tomto incidente. Časť rakúsko-uhorských politikov videla v reakcii na atentát možnosť na obhájenie útoku na Srbsko. Vzťahy medzi Rakúsko-Uhorskom a Srbskom boli už roky napäté, pričom ich vývoj zásadne ovplyvnili balkánske vojny a anexia Bosny a Hercegoviny Rakúsko-Uhorskom. Tieto udalosti zásadne ovplyvnili aj reakciu na samotný atentát.

Snahu o vojenské riešenie situácie so Srbskom podporovala časť politikov v mylnej domnienke, že Francúzsko ani Veľká Británia nepôjdu do rozsiahleho európskeho konfliktu pre spor Rakúsko-Uhorska so Srbskom.

Dňa 28. júla 1914 Rakúsko-Uhorsko vyhlásilo Srbsku vojnu a deň nato dunajská flotila začala ostreľovať Belehrad. Na základe vzájomne previazaných zmlúv sa spustila reťazová reakcia, keď sa vo vojnovom konflikte ocitla väčšina kontinentálnej Európy. Veľká Británia sa do konfliktu pripojila po tom, ako Nemecko porušilo belgickú neutralitu pri útoku na Francúzsko.

Plány mnohých národov Uhorska boli spojené s tým, ako sa bude vyvíjať situácia na frontoch. Zatiaľ čo maďarskí politickí predstavitelia, pochopiteľne, dúfali v úspech vo vojne, mnohí poľskí, českí, ale aj slovenskí politici si uvedomovali, že možné štátoprávne zmeny v monarchii sa budú dať uskutočniť len v momente zásadného oslabenia v prípade porážky, resp. rozbitia monarchie a vytvorenia menších „národných“ štátov. Existovalo viacero plánov týkajúcich sa aj územia dnešného Slovenska. Bola to napríklad Kramářova Slovanská ríša alebo voľné spojenie Slovenska s Ruskom, teda návrh, ktorý vypracoval Ján Kvačala. Najperspektívnejším sa stal plán na vytvorenie spoločného československého štátu, ktorý presadzoval Tomáš Garrigue Masaryk. Všetky tieto plány mali spoločnú jednu zásadnú vec – ich tvorcovia si uvedomovali, že akákoľvek zásadná zmena v prospech českého, resp. slovenského obyvateľstva je nevyhnutne spojená s porážkou ústredných mocností a s rozbitím habsburskej monarchie.

Na obnovenie v minulosti existujúcich štátnych útvarov či vznik nových bolo nevyhnutné rozbiť a zásadne premeniť politickú mapu Európy. Tento fakt si uvedomovali mnohí predstavitelia opozície (domácej i zahraničnej), ale istý čas s takouto radikálnou požiadavkou nesúhlasili predstavitelia štátov Dohody, najmä Veľká Británia a Rusko. Už spomínaný Masarykov plán na vytvorenie spoločného štátu Čechov a Slovákov prešiel značným vývojom aj vzhľadom na to, že reagoval na vývoj samotného konfliktu. Veľmi dôležitým momentom pre úspech týchto plánov bolo nad-

viazanie spolupráce s Milanom Rastislavom Štefánikom a vytvorenie dnes už legendárneho triumvirátu Masaryk – Štefánik – Beneš, ktorý napriek často odlišným postojom v niektorých otázkach dokázal presvedčiť predstaviteľov Dohody o dôležitosti vzniku samostatného štátu Čechov a Slovákov. Dôležitým faktorom, ktorý podporil ich politické snaženie, bola existencia československých légii, teda jednotiek štátu, ktorý de iure ešte neexistoval. Práve ich bojové nasadenie na frontoch prvej svetovej vojny zásadne posilnilo ideu vzniku samostatného štátu. Neskôr to boli práve príslušníci légii, ktorí zásadne ovplyvnili úspech pri obsadzovaní slovenské územia na prelome rokov 1918 – 1919.

1 PRÍBEH LÉGIÍ – PRÍBEH ČESKOSLOVENSKA

Napriek tomu, že légie retrospektívne predstavovali základný kameň vzniku samostatného štátu, realita pri ich kreovaní nebola jednoduchá. Prvá jednotka, ktorú tvorili primárne českí krajanovia žijúci vo Francúzsku, bola rota „Nazdar“. Vznikla ešte v roku 1914 a bola zaradená do 2. pohotovostného pluku francúzskej Cudzineckej légie.

Nasadenie roty Nazdar malo pomerne krátky charakter. V bojoch pri Arrase utrpela rota také rozsiahle straty, že prestala ako celok existovať. Jej preživší členovia v ďalších rokoch bojovali v rámci 2. pluku marockej divízie na viacerých miestach západného frontu. Práve Francúzsko, vzhľadom na svoje vlastné rozsiahle straty, malo eminentný záujem na vytvorení jednotiek tvorených z cudzích a de facto „nepriateľských“ štátnych príslušníkov. V prípade budúcich príslušníkov československých légii bol problémom ten fakt, že rakúsko-uhorská armáda, teda armáda, z ktorej pochádzala značná časť prebehlíkov a zajatcov, ktorí tvorili československé légie, na západnom fronte väčšinu času nepôsobila. Najväčším rezervoárom „živej sily“ budúcich légii sa stal východný front, kde sa sústreďovali rakúsko-uhorské jednotky so značným podielom odvedencov z územia dnešného Slovenska a Česka. Už v septembri 1914 vznikla v Kyjeve tzv. Česká družina. V najbližších troch rokoch od vzniku tejto jednotky jej členovia plnili primárne prieskumné úlohy, pričom boli často oblečení do uniforiem rakúsko-uhorskej armády, a tak prenikali do nepriateľského tyla a získavali informácie. Zároveň je nutné zdôrazniť, že v prvej fáze konfliktu primárnu časť tejto jednotky tvorili krajanovia žijúci v českých komunitách v Rusku a slovenského elementu v nich bolo minimálne. Postupne s nárastom veľkosti jednotky sa to zlepšovalo. Pri kreovaní československých légii bolo veľmi dôležité to, aby sa ruských predstaviteľov podarilo presvedčiť o význame týchto jednotiek, a taktiež o tom, aby časti z nich bolo v budúcnosti umožnené odísť z Ruska a byť nasadení na západnom fronte. Napriek komplikáciám, ktoré spôsobovala okrem iného aj nestabilná politická situácia v Rusku, ktorá vyvrcholila vo Februárovej a v Októbrovej revolúcii, sa podarilo légie v Rusku vytvoriť a zapojiť do bojov. Tou najlegendárnejšou bitkou, ktorá sa neskôr stala aj súčasťou dobovej československej propagandy v medzivojnovom období, bola bitka pri Zborove. Uskutočnila sa v rámci tzv. Kerenského ofenzívy v júli 1917. Československé légie sa počas svojho prvého významného vystúpenia vyznamenali. Československé légie však nepôsobili len v Rusku, i keď práve transporty vojakov z Ruska boli veľmi dôležitým aspektom pre formovanie légii vo Francúzsku. Rota Nazdar však nebola jediná československá jednotka, ktorá sa počas konfliktu sformovala vo Francúzsku. Na konci roka 1917 sa vďaka transportom z Ruska začali vo Francúzsku formovať légie. V nasledujúcom roku, teda roku 1918 vznikla Československá strelecká brigáda, ktorú tvoril 21. a 22. československý strelecký pluk. Francúzski legionári sa v posledných mesiacoch prvej svetovej vojny zúčastnili bojov napríklad pri Terrone, a tiež pri Vouziers. Pre neskorší

vývoj bojov na slovenskom území je ešte dôležitejšia činnosť tzv. talianskych legionárov. Na rozdiel od Francúzska, na talianskom fronte dlhodobo pôsobila rakúsko-uhorská armáda. Taliansko disponovalo značným počtom zajatcov českého a slovenského pôvodu, ktorí by mohli tvoriť československé jednotky. Talianski politici však dlhodobo odmietali vytvorenie takýchto jednotiek. Jedným z dôvodov bol aj ten, že v prípade uznania práv na sebaurčenie v prospech Čechov a Slovákov, sa obávali toho, čo tento prístup spôsobí na Balkáne, teda v priestore o ktorý mali záujem aj samotní Taliani. Vďaka tlaku ďalších Spojencov, ale aj kontaktom a diplomatickému umeniu Milana Rastislava Štefánika sa v záverečnej fáze vojny podarilo vytvoriť légie aj v Taliansku. V roku 1917 boli najprv, podobne ako v Rusku, vytvorené prieskumné oddiely a v nasledujúcom roku bola vytvorená aj československá divízia. Najznámejším bojiskom, kde boli v Taliansku nasadení príslušníci československých légii, boli boje na Piave, kde prichádzalo aj k „bratovražedným“ bojom. V nich sa stretli legionári v boji s jednotkami rakúsko-uhorskej armády, v ktorej radoch bojovali aj českí, moravskí a slovenskí rodáci. Okrem rizika usmrtenia v boji hrozila legionárom, v prípade zajatia rakúsko-uhorskou armádou, aj poprava za zbehnutie a vojenskú zradu. Niekoľko desiatok legionárov bolo počas tohto obdobia odsúdených a popravených.

Obrázok 1: Československí legionári na Piave
(Zdroj: Wikipédia)

V Taliansku okrem regulárnych légii vznikli aj tzv. domobranecké oddiely. Tie vznikli až po podpísaní prímeria 11. novembra 1918. V porovnaní s legionármi boli početnejšie. Význam československých légii bol veľký aj v období po uzavretí prímeria v novembri 1918. Najznámejšou kapitolou bolo zapojenie československých legionárov do bojov v Rusku, kde sa chtiac-nechtiac aktívne zapojili do bojov v ruskej občianskej vojne. Ich spolubojovníci, ktorí pôsobili v légiiach vo Francúzsku či v Taliansku, zas aktívne bojovali pri vytváraní hraníc Československej republiky.

Okrem politickej aktivity podporenej činnosťou vojenských oddielov bol pre región strednej Európy veľmi dôležitý posun v názoroch Spojencov voči myšlienke likvidácie Rakúsko-Uhorska a vzniku menších štátov. K zmene zásadne prispel aj vstup Spojených štátov amerických do vojny, ako aj postoj prezidenta Woodrowa Wilsona a uverejnenie jeho známych 14 bodov. Jedným z najdôležitejších bodov pre národy rakúsko-uhorskej monarchie bolo právo na sebaurčenie. V prípade strednej Európy je nutné uviesť, že právo na sebaurčenie malo svoje limity, keďže aj v novovzniknutých štátoch zostali značné národnostné menšiny, a teda nové štáty prebrali do istej miery aj národnostné problémy Rakúsko-Uhorska. Novovzniknuté Československo bolo v tomto prípade priam ukážkovým príkladom.

Boje prvej svetovej vojny sa skončili 11. novembra 1918, teda v deň, keď si pripomínáme deň vojnových veteránov. V tento deň začalo platiť prímerie. Avšak napätie a konflikty, ktoré boli priamym následkom prvej svetovej vojny, pokračovali naďalej. Práve slovenské územie malo byť jedným z miest, kde sa boje neskončili podpísaním prímeria. Práve naopak – o charakter budúceho štátneho usporiadania v regióne sa malo zviešť ešte mnoho bojov.

2 BOJE O SLOVENSKÉ ÚZEMIE NA PRELOME ROKOV 1918 – 1919

Situácia na slovenskom území bola zásadne odlišnejšia od českej časti novovznikajúcej republiky. Rakúski politici sa de facto zmierili s rozpadom Rakúska-Uhorska. Maďarské elity, či už politické alebo vojenské, sa však s rozpadom uhorského územia na menšie celky neplánovali tak rýchlo zmieriť. Nová vláda Mihálya Károlyiho sa nechcela vzdať slovenského územia a trvala na integrite Uhorska, a to bez ohľadu na vyhlásenie spoločného štátu Čechov a Slovákov v Prahe resp. v Martine v podobe Martinskej deklarácie. Práve v Martinskej deklarácii vyjadrila Slovenská národná rada svoje jasné rozhodnutie proti ďalšiemu zotrvaní Slovákov v spoločnom uhorskom štáte. Napriek tomuto postoju však bolo nutné túto vôľu presadiť v priebehu najbližších mesiacov aj vojensky. Ako uvádza historik Peter Chorvát: „*Obsadenie historických českých krajín tzv. domácim vojskom (jednotkami zriadenej československej armády prevzatými z rozpadnutej armády rakúsko-uhorskej) a rozličnými dobrovoľníckymi formáciami prebehlo do konca roka 1918 pomerne hladko. Výnimku v tomto smere predstavovali len národnostne komplikované Těšínsko a pohraničie obývané nemeckou menšinou. Oddelenie Slovenska od historického Uhorska sa ale uskutočnilo diametrálne odlišným spôsobom. Slovenská politická reprezentácia v uvedených intenciách od počiatku počítala s vojenskou pomocou z Čiech, pretože nedisponovala adekvátnymi vlastnými vojenskými prostriedkami na vytlačenie maďarskej armády zo Slovenska. Vznikom Československej republiky sa tak v podstate začal zápas o Slovensko majúci charakter dlhotrvajúceho, niekoľkomesačného ozbrojeného konfliktu s Maďarskom.*“

Zásadným nepomerom v možnostiach medzi Slovenskou národnou radou a pražským Národným výborom bolo hlavne to, že SNR nedisponovala rozsiahlejšími zásobami financií, o ozbrojených silách ani nehovoriac. Zároveň bola značná časť štátnej správy stále v rukách ľudí, u ktorých nebolo isté na ktorú stranu sa postavia v nasledujúcich mesiacoch. Istú rolu samozrejme hrala aj maďarizácia, ktorá prebiehala niekoľko desaťročí. Významnejším faktorom však bola dlhá existencia Uhorska ako spoločnej vlasti. Aj preto, nie každý predstaviteľ štátnej správy musel automaticky a agilne vystupovať na podporu novovzniknutého a jemu neznámeho štátu. Situácia bola teda pomerne tristná a bolo jasné, že slovenské územie bude nutné obsadiť vojensky a až následne bude de facto včlenené do Československa.

Postupné obsadzovanie Slovenska je možné rozdeliť na štyri etapy, pričom tieto operácie trvali od novembra 1918 do 20. januára 1919. Prvá etapa začala príchodom Vavra Šrobára do Skalice. Jeho dočasná vláda tam prišla už 4. novembra 1918. Išlo hlavne o deklaratívny čin, keďže na aktívne obsadenie väčšieho územia, a to aj bez aktívneho odporu protivníka, nemal Šrobár dostatok síl. Spočiatku mal Šrobár k dispozícii len niečo okolo stovky četníkov. Čoskoro ich posilnila rota slovenských vojakov z 25. lučeneckého pešieho pluku. Ďalšie československé jednotky prešli cez Vlársky priesmyk do Trenčianskych Teplíc a následne obsadili Považie až po Púchov. Košicko-bohumínska magistrála poslúžila presunu ďalších vojakov, ktorí obsadili priestor v okolí Žiliny, Čadce a Vrútok. Zásadnú zmenu priniesol podpis belehradského prímeria. V reakcii naň väčšinu

slovenského územia opätovne obsadilo maďarské vojsko, ktoré prezentovalo predchádzajúci postup československých jednotiek ako cudziu inváziu. Hlavnú ťarchu bojov v prvých týždňoch niesli jednotky tzv. domáceho vojska, teda vojakov, ktorí pôvodne slúžili v rakúsko-uhorskej armáde a nie v zahraničných jednotkách. Situácia sa začala meniť až na prelome rokov 1918/1919, a to po príchode legionárov z Talianska. Na druhú fázu bojov mal zásadný vplyv aj diplomatický vývoj, keďže sa o veľkosti územia, ale aj legitímnosti predchádzajúceho československého postupu viedli diskusie na medzinárodnej úrovni. Významnú úlohu tu zohrala dohoda podpísaná medzi Milanom Hodžom a maďarským ministrom obrany Béloom Bárthom, aby sa maďarské vojská stiahli na dočasnú demarkačnú líniu a zásadne tak uľahčili postup československým vojskám pri obsadzovaní ďalších regiónov. Zaujímavé je, že s obsadením dobového Prešporka (dnes Bratislava), Košíc a zvyšku južného územia sa malo počkať až na príchod légii z Talianska. Domáce vojsko sa zatiaľ malo sústrediť na konsolidáciu získaného územia.

Počas tretej etapy sa podarilo československým vojskám obsadiť všetky významnejšie mestá na Spiši, vrátane Spišskej Novej Vsi a Levoče. Bojom v tejto etape zásadne pomohlo aj nasadenie pancierového vlaku. Koncom decembra 1918 prišli vojsku nové posily, vďaka čomu sa podarilo obsadiť ďalšie územia. Jedným z najdôležitejších vojenských ziskov bolo obsadenie Prešova a Košíc. Toto úspešné zavŕšenie tretej etapy znamenalo aj koniec tzv. Slovenskej ľudovej republiky, ktorú vyhlásil Viktor Dvorčák (uvádzaný aj ako Dvortsák). Predmetná republika sa prezentovala ako nezávislá od Prahy a zdôrazňovala potrebu pokračujúcej hlbšej spolupráce s Maďarskom.

Finálna etapa obsadzovania slovenského územia sa týkala hlavne južnej hranice, pričom operácie poslednej etapy začali vstupom československých legionárov z Talianska na územie Prešporku. Následne boli obsadené Nové Zámky, Štúrovo a Komárno. Finálnym momentom záverečnej štvrtej etapy bolo obsadenie Užockého priesmyku. Tým sa dovŕšili operačné aktivity vojska a mohlo sa začať so začleňovaním slovenského územia do Československej republiky. Hlavné plány postupu vojsk boli určené v tzv. Direktívach pre obsadenie Slovenska z 9. decembra 1918. V nich sa, okrem iného, nariadzovalo československým jednotkám odzbrojenie zvyšných jednotiek maďarskej armády na Slovensku. Taliansky generál a hlavný veliteľ československých vojsk na Slovensku Luigi Piccione vydal 26. decembra 1918 podľa tohto dokumentu rozkaz č. 1. Podľa neho malo obsadenie južného Slovenska prebehnúť bez zbytočných zrážok a protivník mal byť vytlačený z priestoru hlavne manévrou a nie priamymi bojovými stretmi. Taktika sa ukázala ako úspešná. Rok 1919 však priniesol ešte niekoľko prekvapení, ktoré proces prepájania dvoch značne odlišných území nového štátu značne skomplikovali.

Obrázok 2: Príslušníci útočnej jednotky streleckého pluku 33 talianskych légii v Bratislave v roku 1919
(Zdroj: CHORVÁT, P. - POSCH, M. a kol.: Československé légie – Slováci – Slovensko, 2022)

Po tom ako sa podarilo príslušníkom domáceho a legionárskeho vojska obsadiť slovenské územie, začala konsolidácia krajiny. Vzhľadom na to, že značná časť štátnych úradníkov, ale aj napríklad učiteľov, sa rozhodla odísť do Maďarska, resp. odmietala prejavíť vernosť novo vzniknutej republike, tak na Slovensko prichádzali odborníci z územia Čiech a Moravy. Pomáhali nielen v rámci štátnych inštitúcií, ale aj pri zaisťovaní bezpečnosti, napríklad ako četníci. Úspešný postup československých vojsk a ukončenie bojov v januári 1919 znamenalo aj to, že už nasledujúci mesiac, teda vo februári 1919, sa Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska mohlo presťahovať zo Žiliny do Bratislavy. Vzhľadom na geografickú polohu Bratislavy a stále napätú situáciu v po-vojnovej Strednej Európe išlo o riskantný krok, ktorý ale zároveň poukazoval aj na sebavedomie predstaviteľov mladého štátu. Z Bratislavy, dovtedajšieho Prešporku, sa stalo správne centrum slovenskej časti republiky. Počas nasledujúcich bojov s jednotkami Maďarskej republiky rád to však vyzeralo ako veľmi riskantné rozhodnutie.

3 BOJE S MAĎARSKOU REPUBLIKOU RÁD

Zásadnú zmenu do čiastočne upokojenej situácie na maďarsko-slovenskej hranici prinieslo rozhodnutie Najvyššej vojenskej rady v Paríži. Tá 16. februára vytýčila novú demarkačnú líniu medzi Maďarskom a Slovenskom. Demarkačná línia sa tiahla od ústia rieky Ipeľ cez najvyššie body Novohradskej vysočiny, Matru a Bukové vrchy na juh od Miškovca, cez Sárospatak (Blatný Potok), Zemplénagárd, kolmou čiarou na Perečín a riekou Uh. Najvyššia vojenská rada síce vyhovelá svojou žiadosťou československým požiadavkám, ale neplánovane spôsobila v Strednej Európe ďalší chaos, ktorý viedol k obnoveniu bojov medzi Maďarskom a Československom. Po tom, ako francúzski predstavitelia informovali maďarskú vládu o novej hranici, abdikoval prezident a bývalý premiér Mihály Károlyi a premiér Dénes Berinkey. K moci sa v Maďarsku dostali radikáli pod velením Bélu Kúna, ktorí vyhlásili bolševickú Maďarskú republiku rád. Kúnová vláda nielen odmietla myšlienku novej demarkačnej línie, ale zároveň začala budovať Červenú armádu, ktorá mala byť použitá nielen na eventuálnu obranu územia ale aj na „vývoz“ revolúcie do okolitých krajín podľa vzoru ruských bolševikov.

Obrázok 3: Príchod maďarskej Červenej armády do Košíc 6. júna 1919

(Zdroj: ČAPLOVIČ, M.: Boje o Slovensko s maďarskou bolševickou Červenou armádou)

Po niekoľkých týždňoch príprav sa koncom apríla pokúsilo československé vojsko obsadiť územia vytýčené novou demarkačnou líniou. Dané obdobie však na prípravu využila aj maďarská Červená armáda. Nielenže zastavila československý útok, ale 21. mája prešla do protiofenzívy. Po viac ako mesiaci bojov bolo československé vojsko vytlačené na pôvodnú líniu a boj sa opätovne

ocitol na slovenskom území. Od začiatku maďarskej protiofenzívy utrpelo československé vojsko značný počet porážok a maďarským jednotkám sa podarilo preniesť boje hlboko na slovenské územie. Okrem južných častí republiky sa bojovalo napríklad pri Zvolene, maďarským jednotkám sa dokonca podarilo neďaleko Bardejova preniknúť až k československo-poľskej hranici. Jún 1919 bol v tomto konflikte rozhodujúci. Nielenže bola vyhlásená známa bolševická Slovenská republika rád, ale prebehla aj výmena velenia československej armády. Talianskych dôstojníkov vymenilo spoločné francúzsko-československé velenie. Rozhodnutím prezidenta republiky T. G. Masaryka bol náčelník Francúzskej vojenskej misie v ČSR generál Maurice C. J. Pellé, menovaný najvyšším veliteľom čs. armády. Spolu s ďalšími francúzskymi dôstojníkmi a generálmi misie prevzali začiatkom júna 1919 velenie čs. armády, v bojoch s maďarskou bolševickou armádou na Slovensku. Generál Pellé sa energicky pustil do reorganizačnej činnosti s cieľom zastaviť postup nepriateľa, preskupiť sily a prostriedky a začať protiofenzívu. V západnej polovici štátu nariadil zorganizovať vojenské zálohy, vytvoriť nové oddiely, ktoré boli z Čiech a Moravy presunuté na Slovensko. Front s Maďarskom rozdelil na dva armádne úseky. Velenie východnej armádnej skupiny, prevzal francúzsky generál Edmond Charles Adolphe Hennocque. V jej zostave bol košický úsek (6. divízia) a podkarpatský úsek (3. divízia). Pásmo západnej armádnej skupiny, pod velením francúzskeho generála Eugène Désiré Antoine Mittelhausera, tvorili: dunajský úsek (7. divízia) a úsek pozdĺž rieky Ipeľ, kde bojovala lučenecká skupina (2. divízia). Súčasne sa generál Pellé obrátil na francúzskeho maršala Ferdinanda Focha a požiadal ho o okamžitú dodávku vojenského materiálu, najmä ťažkého delostrelectva, munície a letectva. Do ČSR z Francúzska preleteli dve kompletne letecké jednotky (prieskumné, bombardovacie a stíhacie lietadlá) a vyrazili železničné transporty naložené muníciou a delami veľkých kalibrov. Medzi ďalšie opatrenia francúzskeho velenia v čs. armáde patrilo zavedenie vojnových súdov, sprísnenie disciplíny u vojenských jednotiek a v súčinnosti so štátnymi politickými orgánmi vyhlásené stanné právo na Slovensku. Znova bola rozbehnutá výroba v muničných podnikoch a prechod vojenských fabrik na vojnovú výrobu.

Po zmene velenia a stabilizácii situácie nielen na fronte, ale aj v zázemí nariadil generál Pellé protiofenzívu, ktorá sa začala 5. júna 1919. Postupne začali československé vojská oslobodzovať nedávno stratené územia. Maďarské velenie zmenilo taktiku a sústredilo sa na dobytie západnej časti Slovenska, pričom útok mieril na Komárno a Bratislavu, kde sídlilo od februára už spomínané Ministerstvo s plnou mocou pre správu Slovenska. Zaujímavý postoj v tomto období zaujal aj minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár. Po tom ako bol informovaný o veľmi zlom logistickom, ale aj personálnom stave armády a bol vyzvaný k evakuácii z Bratislavy a odchodu smerom na západ, útek rozhodne odmietol. Spravil presný opak. Prikázal členom bratislavskej posádky, aby odišli na front a ponechal si len 150 žandárov, ktorí mali udržiavať poriadok v meste, v ktorom mali početnú prevahu maďarskí a nemeckí obyvatelia. Treba si uvedomiť, že mnohí z nich boli vzhľadom na vojnové udalosti značne radikalizovaní. Šrobár napätie v meste vyriešil nie veľmi demokratickým, ale za to veľmi účinným spôsobom – preventívne nechal zatknúť značný počet členov významných bratislavských rodín a osobností a dočasne ich uväznil. Týmto krokom si vynútil upokojenie nálad v meste. Situácia na fronte však naďalej zostávala kritická.

V druhej polovici júna 1919 sa situácia začala zlepšovať a postupne sa podarilo vytlačiť maďarské jednotky zo slovenského územia. Zatiaľ čo sa na Slovensku bojovalo, tak v Paríži prebiehali rokovania a 12. júna 1919 Najvyššia vojenská rada na mierovej konferencii v Paríži rozhodla o definitív-

nych hraniciach medzi Československom a Maďarskom. Generál Pellé obdržal zároveň právomoci na to, aby stanovil maďarským vojskám termín do kedy sa majú stiahnuť z československého územia. Prímerie bolo vyhlásené 23. júna 1919 a maďarské vojsko muselo do 4. júla 1919 opustiť slovenské územie. Ak by sa tak nestalo, tak by začala ďalšia československá ofenzíva. To však už nebolo nutné. Dňa 25. júna 1919 sa v bratislavskej Redute začali československo-maďarské rokovania o odchode maďarského vojska zo Slovenska, ktoré sa skončili 1. júla dohodou o prímerí. Do 4. júla jednotky maďarskej Červenej armády zo Slovenska ustúpili a presun čs. vojska na slovenskú južnú hranicu určenú Dohodovými mocnosťami sa skončil 7. júla 1919. Za dva mesiace intenzívnych bojov o Slovensko predstavovali straty na čs. strane vyše 1 000 padlých a 3 700 ranených. Podpísaním čs. - maďarskej dohody o prímerí 1. júla 1919 sa podarilo ukončiť niekoľkomesačný vojenský konflikt s Maďarskom, čím sa definitívne uzavrela prvá etapa formovania čs. branných síl.

Pomyselnou poslednou kapitolou bojov medzi Maďarskom a Československom v rokoch 1918 – 1919 bolo obsadenie Petržalky. Pôvodne mala československo-maďarská hranica prechádzať stredom Dunaja. Československej diplomacii sa však podarilo, aj z vojensko-strategických dôvodov, presadiť pripojenie Petržalky k Bratislave. Problémom však zostávalo to, že tohto priestoru sa maďarské jednotky odmietali vzdať. Dokonca postavili na moste, ktorý spájal tieto dve územia, barikády a palebné postavenia. Pripojenie Petržalky sa uskutočnilo 14. augusta 1919. Útok sa odohral na dvoch miestach. Vojakom sa podarilo nielen nepozorovane preplávať cez Dunaj, ale aj prejsť zamíňovaným mostom a prekvapiť maďarských vojakov. Petržalka sa stala územím nového štátu a vyzeralo to tak, že sa definitívne skončili minimálne vojenské spory o južnú hranicu Československu. Bohužiaľ však išlo len o dočasné, dvadsaťročné prímerie.

4 ZÁVER

Boje o slovenské územie, či už v období tesne po vyhlásení Československa, alebo neskôr v boji proti jednotkám Maďarskej republiky rád, predstavujú dôležitú kapitolu moderných slovenských vojenských dejín. Nielen, že predstavujú ukážku schopností československých dôstojníkov, ktorí získali svoje skúsenosti počas bojov prvej svetovej vojny, či už v radoch légii alebo rakúsko-uhorskej armády, ale zároveň ukazujú aj to, aké náročné situácie sprevádzali vznik štátu, ktorého vznik dnes spätne mnohí pokladajú za samozrejmosť. Úspešné rozbitie Habsburskej monarchie a vznik nástupníckych štátov bolo pre mnohých súčasníkov na začiatku 20. storočia niečím absolútne nepredstaviteľným. V prípade Československa sa to však podarilo vďaka obrovskému odhodlaniu a diplomatickému nasadeniu predstaviteľov domáceho a zahraničného odboja, ale aj tomu, že značná časť vojakov bola ochotná nielen dezertovať, ale aj bojovať v jednotkách ešte neexistujúceho štátu. Ten bolo treba brániť aj po jeho vzniku. Práve legionári boli tí, ktorí zásadne ovplyvnili úspešnosť vojenskej taktiky československej armády a v konečnom dôsledku aj územnú veľkosť a celistvosť Československej republiky. Napriek tomu, že prvá svetová vojna bola vnímaná ako tzv. Veľká vojna, tak mladý štát po dvoch dekádach svojej existencie musel opätovne brániť svoje hranice a mnohí bojovníci z rokov 1914 – 1919 opätovne okúsili tragédiu globálneho vojnového konfliktu.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

ČAPLOVIČ, M.: *Boje o Slovensko s maďarskou bolševickou Červenou armádou, apríl – júl 1919* [online]. VHÚ, 2020 [cit. 2023-08-15]. Dostupné na internete: <<https://www.vhu.sk/boje-o-slovensko-s-ma-darskou-bolsevicou-cervenou-armadou-april-jul-1919/>>.

DRÁBIK, J.: *Slovenský diktátor Šrobár ubránil Bratislavu* [online]. HistoryLab, 2018 [cit. 2023-08-05]. Dostupné na internete: <<https://historylab.dennikn.sk/medzi-vojnyami/slovensky-diktator-srobar-ubranil-bratislavu/>>.

FERENČUHOVÁ, B. - ZEMKO, M. a kol.: *Slovensko v 20. storočí, 3. zv.: V medzivojnovom Československu 1918 – 1939*. Bratislava : Veda, vydavateľstvo SAV, 2012. 543 s. ISBN 978-80-224-1199-8.

GERWARTH, R.: *Poražení : Světová válka byla jen jedna*. Praha : Paseka, 2018. 432 s. ISBN 978-80-7432-895-4.

HOLEC, R.: *Trianon : Triumf a katastrofa*. Bratislava : Marenčin PT, 2020. 368 s. ISBN 978-80-569-0588-3.

HRONSKÝ, M. - KRIVÁ, A. - ČAPLOVIČ, M.: *Vojenské dejiny Slovenska, zv. 4 : 1914 – 1939*, Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1996. 264 s. ISBN 80-88842-05-0.

CHORVÁT, P.: Československí legionári na Slovensku v roku 1919. In: CHORVÁT, P. - POSCH, M. a kol.: *Československé légie – Slováci – Slovensko*. 1. vyd. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2022, s. 127-139. ISBN 978-80-89523-80-1.

KOVÁČ, D. a kol.: *Slovensko v 20. storočí, 2. zväzok : Prvá svetová vojna 1914 – 1918*. Bratislava : Veda, 2008. 325 s. ISBN 978-80-224-1014-4.

KŠIŇAN, M.: *Milan Rastislav Štefánik : Muž, ktorý sa rozprával s hviezdami*. Bratislava : Slovart, 2021. 399 s. ISBN 978-80-556-3904-8.

MICHELA, M. a kol.: *Rozpad Uhorska a trianonská mierová zmluva : K politikám pamäti na Slovensku a v Maďarsku*. Bratislava : Historický ústav SAV, 2013. 336 s. ISBN 978-80-89396-24-5.

MOJŽÍŠ, M. - RAK, M. a kol.: *Zborov 1917 – 2017*. Praha : Epoque, 2018. 576 s. ISBN 978-80-7557-180-9.

POSCH, M.: Prvá svetová vojna a stredná Európa. In: MÚCSKA, V. (ed.): *Stredná Európa v premenách času : Štúdie k sociálnym dejinám, II. zväzok*. Bratislava : Veda, 2023, s. 121-128.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Kde a za akých okolností vznikali československé légie počas prvej svetovej vojny?
2. Ktoré štáty boli na strane Dohody a ktoré na strane Ústredných mocností počas prvej svetovej vojny?
3. Opíšte jednotlivé etapy bojov o slovenské územie, od podpísania prímeria v novembri 1918 do konca januára 1919.
4. Na čele ktorého ministerstva stál Vavro Šrobár a aké boli jeho kompetencie?
5. Akým územným ziskom sa skončili boje medzi Maďarskom a Československom? Kto dané územie získal a v čom bolo pre daný štát výhodné?